

Kmenový měsíčník

červen
měsíc růží / 07

NAČAS

Kam zmizeli
Amasaziové

indiánská
pohádka

Dobrý sluha,
zlý pán

Historie
ručního tkaní

Šajeni

Šajeni

Šajeni, česky také Čejeni, anglicky Cheyenne, jsou severoamerický indiánský národ patřící k algonkinské jazykové skupině. Jméno, pod nímž jsou dnes známi, pochází ze sújského výrazu ša-iyena. Sami se označují tsétsêhéstâhesé (tsistsistas). Kolem roku 1800 byl jejich počet odhadnut na 3 500 a během první poloviny 19. století, v období šajenské prosperity, ještě rostl. V roce 1890, po skončení válek se Spojenými státy, bylo zaznamenáno pouze 3 137 Šajenů (Moore, Libertyová a Straus 2001: 880). Jejich populace klesala až do počátku třicátých let, kdy bylo Šajenů jen asi 2 500 (Moore 1996: 145). Potom došlo k prudkému obratu. V roce 2000 uvádějí statistiky přibližně 15 500 osob hlásících se ke kmeni (Moore, Libertyová a Strausová 2001: 880).

Historie

Jako první se s Šajeny setkali v roce 1680 Francouzi. V té době žili Šajeni v lesích kolem pramenů Mississippi v dnešní Minnesotě. Pod tlakem jiných indiánských skupin, jejichž migraci vyvolal příchod Evropanů do oblasti Velkých kanadských jezer, se začali Šajeni pohybovat k západu. Načas se zastavují u řek Sheyenne, Red a posléze Missouri, kde zakládají stálé vesnice a věnují se pěstování kukuřice, fazolí, tykví a sezonnímu lovu bizonů.

Kolem roku 1740 získávají první koně a překračují řeku Missouri. Do roku 1800 všichni přecházejí ke kočovnému způsobu života, k celoročnímu lovu bizonů a chovu koní. V té době sídlí východně a sever-

ně od Černých hor (Black Hills).

Někdy v polovině 18. století se setkávají s malým algonkinským kmenem Sutajů (só'taeo'ó). Je možné, že šlo o část Šajenů, která se před několika staletími odstěpila a vyvíjela samostatně. Jejich jazyk se od šajenštiny příliš nelišil a během 19. století se Sutajové stali pevnou součástí šajenského táborového kruhu.

Na počátku 19. století se Šajeni potýkají s Lakoty o loviště kolem Black Hills. Nakonec početnějším Lakotům ustupují do oblastí západně a jižně od Černých hor. Uzavírají spojení s Arapahy a později i Lakoty. Díky výhodným spojeneckým svazkům, bojovnosti a tvrdosti, systému válečnických společností a sjednocení

kmene kolem náboženských symbolů nepočetní Šajeni vytlačují Kajovy, Júty, Póníje a Osedže. Skrze únosy žen, adopce i regulérní sňatky se Šajeni silně mísí s okolními kmeny.

Do roku 1830 ovládli rozsáhlou oblast od východního Wyomingu po řeku Arkansas. Rozdělují se na severní a jižní větev. Toto rozdělení není náhodné, ale má historické opodstatnění. Především jižní Šajeni bohatnou z mezikmenového obchodu a z obchodu s bílými. Vztahy mezi Šajeny a evropskými obchodníky, cestovateli a lovci jsou vcelku přátelské.

Od 50. let 19. století však Šajeni vzdorují tlaku osadníků a zlatokopů. Přívrženci ozbrojeného odporu v čele s válečnickou společností Psích mužů (hotamétaneo'o), také známou jako Psí vojáci, se odštěpují od jižních Šajenů a vytvářejí vlastní skupinu, k níž se připojuje mnoho mladých mužů i se svými rodinami. Tito lidé se zapojují do šarvátek v Coloradu, Kansasu a Nebrasce. Šíří strach mezi osadníky. Místní domobrana a armáda se náhodně mstí na jihošajenských táborech, často těch, které se na konfliktu nepodílejí. Tak dochází v roce 1864 k masakru u Sand Creeku a v roce 1868 k masakru u Washity.

Tyto masakry, porážka Psích vojáků u Summit Springs (1869) a dramatický úbytek zvěře zlomily vojenskou moc jižních Šajenů. Jsou usazeni do rezervace v Oklahomě spolu s Arapahy a učí se žít ve světě bílého muže. K poslednímu ozbrojenému vystoupení jižních Šajenů dochází v roce 1874, kdy se spojují s Kajovy, Komanči a Arapahy v tzv. „válce za

Orlí nos (Henry Roman Nose), jihošajenský náčelník a konzultant etnologa Mooneyho, se svou ženou. Foto Chauvity Studio, 1910. Tohoto muže nelze zaměňovat se slavným severošajenským válečníkem stejného jména, který padl v roce 1868. Vóo'xénéhe (Orlí nos) bývalo jedním z nejběžnějších jmen šajenských mužů.

záchranu bizonů“ na jižních planinách.

Severní Šajeni jsou zpočátku stranou hlavních cest a zájmu osadníků. Těsně se spojují s Lakoty a severními Arapahy. Společně v letech 1865–6 vytlačují americké jednotky z východního Wyomingu. Tlak na indiánské území kolem Černých hor však v polovině 70. let sílí. Vrcholí slavnou porážkou generála Custeru u Little Big Hornu (1876), po níž ale následuje pouze pronásledování a odchod severních

Šajenů a Lakotů do rezervace.

Velká část severních Šajenů je poslána ke svým příbuzným do oklahomské rezervace. Seveřané zde ale houfně umírají a náčelníci se rozhodují k zoufalému pokusu probít se na počátku zimy s necelými třemi stovkami žen, dětí, starců a válečníků do Wyomingu. Mnoho lidí zahyne, ale srdnatý odpor a utrpení Šajenů pohnou vládou natolik, že vyhradí severním Šajenům roku 1884 rezervaci v jihovýchodní Montaně. Henry Tall Bull, jeden ze severních Šajenů, to vyjádřil slovy: „Tato rezervace byla vykoupena krví mužů, žen a malých dětí, kteří tu noc zemřeli, aby se ostatní mohli vrátit domů.“ (Moore 1987: 230).

Současnost

Dnes se Šajeni zdržují především v západní Oklahomě a v montanské rezervaci se střediskem Lame Deer. Oklahomští Šajeni ztratili na konci 19. století díky politice rozparcelování (Allotment Act) značnou část rezervace. Hlavním zdrojem obživy Šajenů jsou poplatky za pronájem půdy a těžebních práv, chov dobytka, farmářství, drobný prodej předmětů pro turisty, příležitostná práce ve velkých městech a v Oklahomě provozování hazardních her.

Velká část Šajenů se hlásí k některé z křesťanských církví, což však christianizovaným Šajenům nebrání věnovat se tradičnímu náboženskému životu. Původní náboženská tradice je dosud mezi Šajeny velmi silná. Fyzický zánik již Šajenům nehrozí, hrozí však rychlý zánik tradiční kultury a jazyka.

Šajeni mají v současnosti početnou skupinu vysokoškolsky vzdělaných lidí. Například jeden ze severošajenských předáků, bývalý ochránce posvátné bizoni čapky Joe Little Coyote, je absolventem Harvardu. Henrietta Mannová, autorka několika odborných knih, je univerzitní profesorkou, Richard West mladší ředitelem světoznámého National Museum of American Indian v New Yorku, Ben Nighthorse Campbell senátorem federálního senátu. Ani na uměleckém poli Šajeni nezaostávají. Ve světě znají např. jihošajenského básníka Lance Hensona, výtvarníka Richarda Westa staršího a Merlina Little Thundera. Průkopník indiánské kinematografie Chris Eyre pochází ze smíšené, šajensko-arapažské rodiny.

Rubem šajenské mince jsou velké potíže s nezaměstnaností, alkoholismem, ztrátou identity, mizením jazyka, civilizačními chorobami, tlakem těžebních společností. Především jižním Šajenům v Oklahomě komplikuje život rasismus a předsudky většinové společnosti. Kvůli roztroušenému usídlení zde nemají vlastní školství a začleňování šajenských dětí do výuky ve státních školách působí oklahomským Šajenům velké potíže. Šajeni dosahují průměrného příjmu na hlavu od 2 000 do 3 000 dolarů ročně, což většinu šajenských rodin řadí pod hranici chudoby. Řešení mnoha problémů ztěžuje rivalita mezi šajenskými velkorodinami (Moore 1996).

Kmenová organizace

Kolem roku 1850 tvořilo šajenský táborový kruh deset tzv. „posvátných tlup“

vír. Instituce náčelníků dosud existuje (Moore 1987, 1996).

Mužské a ženské spolky

(manâhéó'o). Jejich velikost kolísala od 150 do 800 příslušníků. Nejpočetnější byli severošajensí Ôhmésêhese (Jedlíci). Dalšími početnými skupinami byli jihošajensí Heévâhetaeo'o (Lidé provazů), Hotamétaneo'o (Pší lidé), Oévemanaho (Strupovití), Sutajové a Hesé'ometaneo'o (Lidé z kopců).

Muž obvykle vyhledával manželku v jiné skupině a po svatbě se připojil k její skupině. Toto pravidlo nerespektovali Pší lidé. Pravidlo exogamie neplatilo pouze mezi Sutaji, kteří bývali původně samostatným kmenem (Moore 1987). Před usazením v rezervaci bývalo běžné, že měl muž dvě a více manželek. Takových sňatků mohlo být 25 až 30 procent. Spolumanželky bývaly většinou sestry nebo sestřenice.

Každou posvátnou skupinu tvořily rodinné tábory (kolem 25 osob) v čele s hlavou rodiny a náčelnické skupiny (asi 40 osob). Tato skupina se organizovala okolo náčelníka, který patřil do 44členné náčelnické rady. V rukou šajenských náčelníků se také soustřeďoval obchod. Přesto nebyla moc šajenských náčelníků vůbec automatická. Závisela na autoritě a úctě. Nejznámějšími náčelníky 19. století byli Černý kotel, Malý kojot, Tupý nůž, Vysoký vlk, Žlutý kojot, Malý plášť a Větrný

V polovině 19. století konkurovali v oblasti politické moci náčelníkům vůdci válečnických společností. K těmto společnostem patřila většina bojeschopných šajenských mužů. V každé takové společnosti byli organizováni muži různého věku. Mívala jednoho vůdce a několik podnáčelníků. Další stateční muži bývali poctěni opatrováním posvátných předmětů společnosti (kopí, šerpa, malované týpí, skalpové nohavice apod.). Ke společnosti také obvykle náležely čtyři svobodné dívky, které měly reprezentativní a ceremoniální roli. Nejstaršími válečnými společnostmi byly Červené štíty, Jeleni (Kopýtková chřestidla, Zahnutá kopí), Lišky (Kojoti) a Pší muži. Na počátku 19. století vznikla mezi jižními Šajeny společnost Vlčích bojovníků (později známá jako Lukové tětivy nebo Lukoví válečníci) a mezi severními Šajeny společnost Bláznivých psů. Každá válečnická společnost měla své insignie, obřady a charakteristické rysy.

Společnosti a jejich vůdci byli v období válek velkou politickou silou. Pší muži dokonce zformovali vlastní posvátnou tlupu a podobné pokusy učinili i Jeleni a Lišky (Moore 1987). Jako předáci válečnických společností prosluli např. Orlí nos, Naježený medvěd, Vysoký býk, Malý kojot, Kamenné tele, Bílý štít a Chromý

bílý muž. Kromě červených štítů fungují společnosti v pozměněné podobě dodnes. Mívají nanejvýš několik desítek členů, většinou veteránů americké armády. Jejich členové patří mezi šajenské politické a náboženské vůdce (Moore 1996).

Také ženy měly své společnosti. Nejznámější jsou tzv. „ženy, které jsou vybrány,“ tsémonéstovéshe'eo'o, neboli „ty vybrané,“ monénéheo'o, které zhotovovaly ty nejlepší ostnové aplikace, jaké lze mezi Šajeny nalézt. Společnost (či řemeslný cech) se podílela na výrobě šajenských náboženských předmětů. Mnohé z těchto žen byly šamankami (Powell 1981: xxxviii).

Některé společnosti zastávaly především náboženskou funkci. Obřadníci, obřadnice a další šamani se sdružovali do tajné šamanské společnosti. „Opačnická společnost“ zase zahrnovala muže a ženy, kteří se při obřadech vyznačovali podivným, obráceným chováním, jež jim dávalo velkou duchovní sílu.

Příbuzenský systém

Šajenský muž považoval otcovy bratry za své otce a jejich syny za své bratry. Ša-

jenka se dívala na matčiny sestry jako na své matky a na jejich dcery jako na sestry. Okruh sourozenců se tak rozšiřoval i na některé bratrance a sestřenice. Ženatý muž se snažil vyhýbat své tchýni a téměř nikdy s ní nekomunikoval přímo. Stejná pravidla platila pro snachu a jejího tchána, kterého označovala jako dědečka. Zvláštní příbuzenská vazba existovala mezi šajenskou dívkou a její tetou z otcovy strany. Navzájem se nazývaly výrazem, který lze volně přeložit jako „jmenovkyně.“ Tradiční příbuzenský systém je v šajenských rodinách silně zakořeněn.

Jazyk

Šajenština patří k algonkinské jazykové rodině. Je charakterizován jako polysyntetický, tzn. že jednotlivé výrazy a morfémy se skládají do větších celků, které pak nabývají dalších významů. Šajenština má pouhých 14 hlásek, mezi nimi tzv. ráz, který čeština za samostatnou hlásku nepovažuje. Nezná např. b, d, l, r, u, z. Samohlásky se vyslovují až pěti různými tóny, kromě prostředního především vysokým a velmi vysokým tónem. Některé jsou neznělé (šeptané). Předpokládá se, že šajenština využívá až 40 různých koncovek plurálu (Alford 1974: 15). Rozlišuje exkluzivum a inkluzivum. Podstatná jména jsou životná a neživotná. Větné členy mají ve větě pevné postavení (Leman 1980).

Mluva severních a jižních Šajenů se od sebe nijak zvlášť neliší. Rozdíly ve výslovnosti a používání určitých výrazů existují spíše mezi jednotlivými rodinami a místními komunitami (Chief Dull Knife College 2003). Sutajský dialekt upadal ve

2. polovině 19. století rychle v zapomnění a dnes ho nikdo nepoužívá (Goddard 1978).

Zápis jazyka, založený na latince, používají jižní a severní Šajeni odlišný. Severošajenská kmenová rada se ve spolupráci s Chief Dull Knife College snaží prosadit diakritický zápis vytvořený na počátku 70. let lingvisty. Mezi jižními Šajeny hovoří plynule šajensky většinou jen lidé starší 40 let, mezi severními Šajeny asi 40% populace. Šajenština zůstává jazykem obřadů a její znalost je mezi tradicionalisty velmi oceňovaná (Moore, Libertyová a Strausová 2001).

Náboženství

Šajeni věří v posvátnou tvořivou sílu, kterou nazývají ma'hēō'o. Ta stvořila posvátné osoby či mocné duchy, kterými naplnila vesmír, a kteří se podílejí na jeho běhu. Čtyři duchové sídlí na jihovýchodním, jihozápadním, severozápadním a severovýchodním okraji světa. Další duchové jsou na obloze – sluneční a měsíční duch, duch hromu, duch deště, hvězdní

duchové, větrný vír, duchové posvátných ptáků. V zemi je duch, kterého Šajeni oslovují „naše babička“ (ěštšemane).

Horizontálně Šajeni rozdělují vesmír do sedmi sfér. Horní svět má dvě sféry, prostřední svět čtyři sféry a dolní svět sféru jedinou (Schlesier 1987). Nejvyšší sféra je dokonale duchovní a mužské povahy, sféra nejnižší obsahuje ženský princip he'estôtse, esenci ženského a materiálního. Směrem vzhůru přibývá duchovního a ubývá materiálního (Moore 1974).

Šajeni vidí svět jako místo, které vytvářejí vzájemným působením protikladní duchové. Duch hromu, který přináší z jihozápadu teplo, bojuje se Zimním starcem o nadvládu nad světem v horizontu ročních období. Sluneční a měsíční duch se spolu střídají každý den.

Další významnou myšlenkou šajenského náboženství je respekt k duchovní hierarchii. Ma'hēō'o vyzáruje energii (éxâhestôtse) do celého vesmíru. Největší množství získávají mocní duchové. Každé stvoření je nadáno duchem. Síla jeho ducha závisí na tom, jak blízko je mocným duchům, od nichž může čerpat sílu. Za velice silné a posvátné jsou považováni např. ptáci, protože mají blízko k mocným duchům na obloze, nebo jezevec, který vyhrabává hluboké nory a žije v blízkosti zemního ducha. Člověk je až na konci této hierarchie. Je považován za ubohého a nevědomého. Posvátná tvořivá síla ho však obdařila vynalézavostí, aby si ulehčil hmotný život, a náboženstvím, aby získal poučení o tom, jak získat sílu od mocných duchů, ale i zvířecích a rostlinných duchů (Moore 1974).

Na vzniku lidského života se podílejí muž a žena, kteří poskytují krev a tkáň, a ma'hēō'o, která oživuje a dává duši. Tento dar ma'hēō'o má dvě složky: tzv. „dar dechu“ (omotome) a mâhta'sóoma („stín“), duchovní potenciál složený ze čtyř oddělených sil, dvou prospěšných a dvou spíše škodlivých.

Ceremonie

Obřady pokládají Šajeni za potřebné pro zdravý a úspěšný život jednotlivce, rodiny i kmene. Připomínají Šajenovi vesmírný řád, připravují ho na přijetí síly a přinášíjí pozehnání. Jejich součástí jsou písně, modlitby, malování těla, kouření dýmky, drobné obětiny apod. Obřady řídí a provádějí zasvěcení obřadníci, muži i ženy. Jejich autoritu Šajeni všeobecně uznávají a tradicionalisté varují před tím, aby obřady prováděli nepoučení lidé s nesprávnou motivací. Pak se síla může obrátit proti nim a jejich blízkým.

Obřadníci se zaměřují na jeden, nebo několik málo obřadů. Pokud člověk potřebuje uskutečnit určitý obřad, vyhledá příslušného „specialistu“ a nabídne mu obřadní dary, případně s ním kouří dýmku, aby byla dohoda stvrzena v přítomnosti duchů. Důležitými ceremoniemi jsou dodnes obřad v potní chýši (émaome, vonáheome), dýmkový obřad, postění na posvátné hoře Bear Butte. Na konci 19. století se mezi Šajeny rozšířil z Mexika tzv. pejotlový rituál.

Kromě obřadů, které mají osobní nebo rodinný charakter a účastní se jich nanejvýš několik desítek lidí, provádějí Šajeni obřady, které připravují na přijetí síly celý národ. Konají se v letním období a trvají několik dní. Patřil sem do roku 1927 velký lovecký obřad známý jako massaum. Dodnes sem patří obřad obnovy čtyř posvátných šípů a obřad bizoní čapky. Kromě specificky šajenských obřadů se každoročně koná známý obřad slunečního tance, kterého se účastní až polovina všech Šajenů.

Kulturní hrdinové

Vlastní Šajeni měli velkého proroka jménem Sladký lék či Sladký kořen (Mot-sé'eóeve), který jim přinesl posvátné šipy, první štít, skalpovou košili a myšlenku založit válečnické společnosti. Všim ho obdařili mocní duchové v útrokách posvátné hory Bear Butte na severovýchodním okraji Černých hor. Slavným prorokem Sutajů byl Vztyčené rohy (Tomôsévéséhe), který přinesl z posvátné hory Bear Butte bizoní čapku a sluneční tanec. Této hoře říkají Šajeni nóávóse, „hora obdarování.“ Hraje obrovský význam v jejich mytologii a obřadním systému.

Šajeni věří, že duch proroků je s šajenským národem neustále a pomáhá mu v nejtěžších chvílích.

*Z Wikipedie, otevřené encyklopedie
Martin Svoboda*

Kam zmizeli Anasaziové z Mesa Verde?

Skalní puebla v Mesa Verde mají výšku až 300 metrů. Jednotlivá poschodí spojují schodiště z lanoví. Každé sídlo

Jedni tvrdí, že severoamerické indiány kmene Anasaziů vyhnali z jejich obydlí krvežízniví a bojovní Apači. Další archeologové jsou přesvědčeni, že tyto indiáni prchají

Existují i názory, že odlétají do kosmu. Každopádně po nich zbývá nádherný kout Colorada. Skanzen dlouhý 25 kilometrů je otevřený denně po celý rok. Za rok 2006 prochází kouzelnými kaňony se skalními příbytky přes 65 000 návštěvníků. Staňte se s námi jedněmi z nich.

Střihněte pásku, mistr Roosevelt

V pátek 29. června roku 1906 se na coloradské náhorní planině scházejí lidé z celých Spojených států. U slavnostně vyzdobeného vchodu do Mesa Verde se objevuje energický padesátník s cvikrem. Prezident Theodore Roosevelt osobně. „Otevírám první národní park v naší zemi, který bude dalším pokolením připomínat dílo člověka, který na této zemi šel daleko před námi, zni jeho silný baryton o dva měsíce později na záznamové desce v no-

vě vyrobeném fonografu (gramofonu) firmy Victrola. Poselství je určeno všem lidem světa.

Zlatý poklad Anasaziů?

V polovině prosince roku 1888 táhnou se svým stádem dobytka planinou na jihozápadě státu Colorado dva promrzlí kovbojové. Ve vánici se jim zabíhají některé kusy. Při jejich hledání narazí jeden z nich na tajemný kaňon. Spustí se po lase dolů a před očima se mu rozevře pohled na fantastická skalní obydlí. V létě se sem oba vracejí. Začínají celé místo prohledávat. Ještě netuší, že sice neobjeví zlatý poklad indiánů, ale nejrozsáhlejší skalní sídlo na světě. Stavby kmene Anasaziů mají o 100 let později daleko větší cenu než sebevětší zlatý poklad. „Národní park Mesa Verde vyhlásilo UNESCO za kulturní dědictví lidstva. Tato lokalita o rozloze 211 km² (pozn. velikost srovnatelná s Lichten-

štejnskem či polskou částí Tatranského národního parku) nabízí archeologický průřez životem opuštěné osady a kultury Anasaziů z doby kolem roku 1200-1400 našeho letopočtu. Díky dvěma odvážným mužům — Wetherillovi a Masonovi — můžeme zjistit, jak žili původní obyvatelé Severní Ameriky, “ vysvětluje Američan Hany Strools z národopisného centra v Denveru.

Co dovedli tajemní indiáni?

Podle archeologických výzkumů jsou Anasaziové dovední lovci. Na velmi členitém území, členěném kaňony, dokážou pěstovat nejen obilí, ale i spoustu druhů ovoce a zeleniny.

Vyrábějí pevné hliněné nádoby a umí je ve své době barevně lazurovat (potírat barvou před vypálením). Zabývají se i košíkářstvím a domestikují (zdomácňují) tehdy divoké krocany.

Quo vadis (kam kráčíš), indiáne?

Podle archeologů jsou skalní paláce v Mesa Verde vybudovány na počátku 12. století našeho letopočtu. Největší útvar má 400 místností. Další tisíce místností skrývají skalní stěny v okolí. Rozlehlé a dobře ukryté pueblo (obydlí) je opuštěno kolem roku 1380. V národním parku

je k vidění celá řada dalších sídel, jejichž původ sahá až do šestého století našeho letopočtu. „V letech 1350—1400 zachvátila kraj neuvěřitelná vedra a suchopár. Je možné, že se Anasaziové rozhodli svá obydlí opustit. Pravděpodobně se asimilovali (včlenili) do kmene Zuniů, kterých žije dnes na jihozápadě Colorada kolem šesti tisíc,“ tvrdí Joseph Louis Garton, současný americký dějepisec švýcarského původu. Je také možné, že vymírají po

velké bitvě s Apači nebo Navahy. Větší množství koster však není objeveno, jen zanedbatelné množství. Každopádně je jisté, že mají tehdy velmi moudrého náčelníka.

25 kilometrů dlouhé muzeum

Kmen Zuniů má 5800 lidí. Většina z nich pracuje v národním parku coby průvodci.

Cliff Palace je název nejhonosnější části parku. V mohutném skalním útesu jsou stovky obydlí.

„Jako stavební materiál sloužila malta smíchaná z hlíny, vody a písku. Také opracované pískovcové kvádry, které tesali tvrdými kameny. Používali i pevné trámy. Mesa Verde (španělsky = zelený stůl) je náhorní planina (2500 metrů nad mořem). Je protkána kaňony s jeskynními stavbami, spojovanými po patrech provazovými žebříky,“ říká místní průvodce Gill Stevenson. Prohlídka celého archeologického skanzenu trvá více než tři dny. Ani tak si však nestihnete vše pořádně prolézt.

*z časopisu Epoque
Martin Svoboda*

Tenkrát, když medvědi grizzly chodili po dvou.

Modokové

Před mnoha a mnoha lety, to ještě lidé na zemi nežili, náčelník Nebeských duchů měl už dost svého domova v Hořejším světě.

Byla tam totiž pořád hrozná zima. Vyřízl kamenem do oblohy díru a tou všechen sních a led shodil dolů. Vytvořil tak obrovský val, který sahal od země k nebi.

Dnes mu říkáme Mount Shasta.

Pak si Nebeský duch vzal vycházkovou hůl, přešel z mraku na vrchol hory a sestupoval dolů. Asi tak v půli cesty do údolí se začal tu a tam prsty dotýkat svahu.

Kam sáhl, vyrostl strom. Pod jeho kroky tál sních a voda tekla dolů a vznikaly řeky.

Potom Nebeský duch rozlámal špičku své obrovské hole a třísky hodil do řek. Větší třísky se proměnily v bobry a vydry, menší v ryby.

Posbíral spadlé listí ze stromů, rozfoukal je a tak stvořil ptáky. Z druhého, většího konce hole stvořil všechna zvířata, co žijí na zemi. Největší z nich byli medvědi grizzly.

Medvědi stejně jako dnes měli srst a ostré drápy, jenže chodili po dvou a mluvili jako lidé. Protože vypadali příliš divoce, nechal je Nebeský duch žít od sebe dál, až na úpatí hory.

Náčelník Nebeských duchů, spokojený se svým dílem, se rozhodl vzít svou rodi-

nu a žít na zemi také. Hora ze sněhu a ledu se stala jejich obydlím.

Uprostřed hory udělal ohniště a nad ním otvor, kterým kouř a jiskry stoupaly ven.

Když do ohně přiložil velké poleno, vylétly jiskry a země se zachvěla.

Jednou, na konci jara, když rodina Nebeského ducha seděla kolem ohně, rozpoutal Duch větru obrovskou bouři, která otřásla vrcholem hory.

Vítr foukal a skučel, kouř se vracel dovnitř a štípal všechny do očí.

Nebeský duch řekl své nejmladší dceři: „Vylez nahoru a požádej Ducha větru, aby foukal mírněji. Řekni mu, že se bojím, že odfoukne celou horu.“

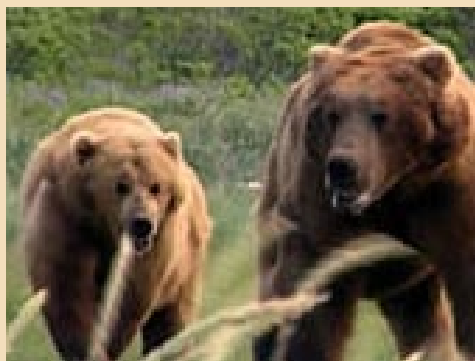
A ještě jí upozorňoval: „Bud' opatrná a nevystřkuj hlavu ven, nebo tě vítr popadne za vlasy a odnese pryč.“

Dívka spěchala vyřídít vzkaz. Když mluvila s Duchem větru, zůstala pěkně schovaná uvnitř. Už se chtěla vrátit, když si vzpomněla,

jak jí otec jednou vyprávěl, že je z vrcholku hory vidět oceán. Byla zvědavá, jak oceán vypadá, a vystrčila hlavu. Otočila se na západ, ale dříve,

než cokoli uviděla, Duch větru ji chytil za vlasy, vytáhl ven a nesl dolů přes led a sních.

Dopadla mezi jedle na rozhraní lesů a sněhu. Tam ji našel medvěd grizzly, který byl zrovna na lovu.

Vzal dívku domů a jeho žena ji vychovávala společně s medvěďaty. Malá s medvěďaty jedla, hrála si s nimi, a tak společně vyrůstali.

Když dospěla, oženil se s ní nejstarší medvěďův syn. Měli spolu spoustu dětí, které nevypadaly ani jako medvěď ani jako jejich matka.

Všichni medvědi v lese byli na tato nová stvoření tak pyšní, že pro rusovlasou matku a její děti postavili blízko Mount Shasta obydlí - dnes se tam říká Little Mount Shasta.

Uplynulo mnoho let a stará medvědice cítila, že brzy umře. Ve strachu, že by měla žádat náčelníka Nebeských duchů o odpuštění za to, že držela jeho dceru u sebe, nechala svolat všechny medvědy.

Pak vyslala svého nejstaršího vnuka k mraku na vrcholku Mount Shasta, aby Nebeskému duchovi řekl, kde svou dlouho ztracenou dceru najde.

Když se to otec dozvěděl, byl tak rád, že spěchal domů obřími kroky. Kam došlápl, tál sníh a zamě pukala. Dodnes jsou

jeho stopy vidět na kamenité stezce na jižní straně Mount Shasta.

Jak se blížil k obydlí, volal: „Je tady má dcerunka?“

Čekal, že jeho dcera bude stejná jako kdysi. Když však místo dítěte našel dospělou ženu a zjistil, že ta podivná stvoření kolem ní jsou jeho vnoučata, popadl ho vztek.

Něco nového vzniklo bez jeho vůle! Zamračil se na starou medvědici tak strašně, že okamžitě padla mrtvá.

Pak všechny medvědy proklel: „Padněte na kolena. Podvedli jste mě. Od této chvíle ztratíte řeč a budete chodit po čtyřech.“

Vzal vnoučata, dceru si přehodil přes rameno a vystoupil zpátky na horu. Do lesů se nikdy nevrátil.

Říká se, že oheň v hoře uhasil a odešel s dcerou zpět do nebe.

Ta podivná stvoření, jeho vnoučata, tu zůstala a rozptýlila se po zemi. Byli to první Indiáni, předkové všech indiánských kmenů.

Proto by Indiáni žijící okolo Mount Shasta nezabili medvěda grizzly. Když grizzly zabije Indiána, tělo je pohřbeno na místě, kde zemřel.

Každý kolemjdoucí zde položí kámen, a tak po mnoha letech je místo smrti označeno velkou hromadou kamenů.

Čerpáno z knížky: *Muž, který šel za sluncem*
Marie Nedvědová - Mája

DOBŘÝ SLUHA, ZLÝ PÁN

Ohňové desatero

Tato pravidla bychom měli dodržovat, aby nám oheň sloužil a nenadělal škody:

Nejprve si rozmyslíme, na co budeme oheň potřebovat, podle toho zvolíme druh ohně a dřevo na topení.

2. Pokud máme možnost, použijeme starého ohniště. Když musíme založit nové, pak

Vždy aspoň 50 m Od lesa, daleko od stromu, suché trávy, obilí, suchých křovin, nejlépe

u potoka.

3. Ohniště obložíme kameny (neberegme je z potoka, ty by mohly prasknout a někoho zranit).

4. Když vyrýpneme drny, uložíme je do stínu, kde je také pokropíme vodou. V zimě položíme na sníh hustý rošt z klacku, aby se oheň nepropadl do tajícího sněhu a neuhasil se.

5 Nauč se zapalovat jednou zápalkou, bez papíru, za každého počasí.

6. Příkládáme spíše menší dávky a častěji, ze strany odkud fouká vítr, příkládáme do kříže, aby mezi polínka mohl vzduch.

7. Netopíme zelenými větvemi a listím.

8. Nejvíce hřejí špičky plamenů — podle toho zavěšujeme nádoby, v nichž vaříme.

9. Dohasínající oheň povzbudíme, když

posypeme uhlíky trochou soli a oheň rozfoukáme.

10. Před odchodem dáme vše do původního stavu. Vybereme popel, ohniště zakryjeme drny, které zalijeme, aby tráva rostla dál. Kameny dáme zpět tam, odkud jsme je vzali — položíme je zakouřenou stranou dolů.

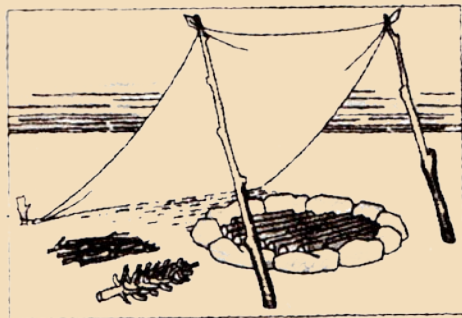
Oheň je dobrý sluha, ale zlý pán. Naučit se dobře ovládat oheň je dobrým předpokladem delšího putování nebo táboření.

Umění správně rozdělat a udržovat oheň

je neodlučitelnou součástí táboření v přírodě Toto umění však vyžaduje určitých znalostí, zásad a návyků.

Oheň dovede být velmi užitečným pomocníkem, ale i životu nebezpečným živlem, jestliže s ním nedovedeme zacházet. Zvláště v přírodě platí tato zásada.

Při rozdělování ohně musíme dodržovat zásady bezpečnosti. Oheň nerozděláváme nikdy tam, kde je nebezpečí vzniku požáru — v lese nebo v jeho bezprostřední blízkosti. Místo, kde oheň rozdělováme, ohraničíme kameny. Zjistíme, kde je voda, abychom v případě nebezpečí mohli co nejdříve zasáhnout. Oheň nenecháváme nikdy bez dozoru, a jakmile ho už nepotřebujeme, řádně jej uhasíme a stopy po ohništi pečlivě zahladíme.

Největší problém s rozděláním ohně míváme za ztížených podmínek, tedy v dešti a na sněhu. Při dešti není snadné rozdělát a udržet oheň, protože dříví je okré, špatně hoří a nedává ani teplo. Nejlepší způsob ochrany ohně před deštěm je zbudování přístřešku z cely (viz obr.) nebo z přírodního materiálu. Uděláme-li přístřešek z cely, musíme být opatrní, abychom ji nepropálili. Musíme také vědět, které dřevo hoří dobře a dává dostatek tepla a které téměř nehoří. Například březové a akátové dřevo hoří i syrové a velmi dobře se tedy hodí na podpal.

Každý táborník má mít s sebou vedle zápalek kousek suché březové kůry, kterou za nepříznivého počasí použije k rozdělání ohně.

Jak tedy rozdělát oheň? Na podpal použijeme kousek březové kůry, ze silnější

větve si zhotovíme „ježka“ (viz obrázek), nalámeme suché větvičky jehličnatých stromů, které jsme posbírali v hustém lese, použijeme suchý mech, smolu ze stromů nebo rozštípeme na drobné třísky silné poleno, které je uvnitř určitě suché.

Zakládáme-li oheň na rozmoklé půdě, vypodložíme ohniště větvičkami tak, aby vznikl rošt z březového dřeva. Na tento rošt pak dáme hraničku třísek. Při silném větru zapálíme tak, že použijeme dvě až tři zápalky najednou. Ty přiložíme k podpalu a škrtneme krabičkou. Jakmile oheň vzplane, přikládáme napřed suché třísky, pak větvičky a postupně větší a silnější krátké kusy dřeva. Z mokřých polínek utvoříme ochranný val, aby se nám vysušila. Když plamen dostatečně zesílí a objeví se hromádka rozžhavených uhlíků, začneme přikládat nejdříve vyschlé, rozštípané dřevo, a když se ohaří důkladně rozhoří, i syrová polena. Při přikládání stále tvoříme hraničku. Silnější polena podélně rozštípeme. Taková boří lépe než celá. Na oheň se přikládá ze strany větru, a to tak, aby plameny směřovaly požadovaným směrem.

Máme-li možnost vybrat si dřevo, vybíráme takové, které má největší výhřevnost. Nejlépe hoří dřevo jasanu, akátu, javoru, borovice, duhu, břízy a buku. Střední výhřevnost má dřevo modřínu, smrku, jedle a lípy. Špatnou výhřevnost má dřevo topolové, olšová a vrbové. A vůbec nevhodným palivem je dřevo osiky, které nevydává téměř žádný žár a navíc z ohně vylutují žhavé uhlíky.

*z časopisu Pionýrská stezka (1972)
a z Lexikonu pro táborníky
Martin Svoboda*

Historie ručního tkaní

Ruční tkaní začíná v prehistorii, kdy domorodci využívali různá rostlinná vlákna k výrobě tašek, seší, pásků a provazů. Zbytky těchto výrobků byly nalezeny v archeologických vykopávkách. Ruční tkaní však nebylo záležitostí pouze Severní Ameriky, ale objevuje se i v Arizoně (výrobky tkané ze psích chlupů), Peru, ve Skandinávii a Dánsku. Zde byl učiněn 600 let starý nález, a podle některých teorií sem přinesli znalost ručního tkaní z Ameriky Vikingové. Dle ústně předávané tradice kmene Osage je umění tkaní více než 2000 let staré a bylo kdysi známo všem indiánům Severní Ameriky. Pro toto tvrzení také mluví nález na Floridě- jedná se o kus tkaniny nalezený v močálu, jehož stáří bylo odhadnuto na 6000-8000 let.

Seše se vyráběly zejména z vláken bodláku, z lýka, ze psích chlupů a z bizoní vlny (hnědá až červenohnědá barva). První vlákna z ovčí vlny byla získávána roztřepáním vlněných dek. (Tomu také samozřejmě odpovídá barevná škála seší.) Protože byly deky jedné barvy a jejich okraje barvy jiné, výsledná podoba seší byla zprvu obdobná. Do hlavní části i do okrajů byly často vetkávány bílé korálky a tvořily různé obrazce (kosočtverce, cik-cak, rovnoběžné...). Poté, co začaly být užívány i jiné barvy vláken- k dostání již jako příze, staré techniky zaostaly a seše se stávaly pestřejšími. Ke zdobení se stále užívaly bílé pony beads. Vzniklo také více vzorů, nejčastěji "šipky". Během poslední poloviny 18. století se tomuto umění naučili i francouzští Kanadané a vytvářeli pěkné seše, které se nazývají "Assumption sashes", neboť jich mnoho vzniklo ve městě Assumption v Quebecu. Tyto umělecké "kousky" se lišily v šířce od 5 do více než 15 palců. Seše byly prodávány obchodníkům, kteří je opět prodali, většinou obchodním společnostem, např. Hudson Bay Company, Northwest Company, které je zpětně znovu prodaly. Seše se staly ochrannou známkou voyagerů, při jednání s Indiány jim zajišťovaly

prestiž. Okolo roku 1830 se design a barvy seší z Assomptionu standardizovaly pro Hudson Bay Company. O několik let později, když tkalci stávkovali za větší platy, reagovala Hudson Bay Company produkcí strojově tkaných kopií z Anglie a tím definitivně zanikly ručně tkané seše z Assomptionu.

čerpáno z internetu
Martin Svoboda

moudra, postřehy a projevy současných i historických Irokézů

Velký duch nejdříve stvořil svět a pak létající tvory a shledal je dobrými a užitečnými - On je nesmrtelný a věčný. Když dokončil létající tvory, sestoupil na zem a tam stál. Pak stvořil různé druhy stromů, všechny druhy travin a všechny druhy lidí. Stvořil jaro a ostatní roční období a počasí vhodné pro sázení... Když Velký duch dokončil zemi a její zvířata, odešel do velkých jezer, kde se mu dýchalo tak snadno jako kdekoli jinde, a tam stvořil všechny různé druhy ryb...

On je příčinou všech věcí, jež existují, a je hříšné protivit se jeho vůli... Někteří z nás teď světí sedmý den, ale přejí si s tím přestat, protože ho Velký duch stvořil pro ostatní, ale ne pro Indiány, kteří by se měli věnovat svým činnostem každý den.

Cornplanter; Seneca

Existují čtyři otázky, které slouží také jako vodítka pro upevnění sebekázně.

Zeptejte se sami sebe: 1)Jsem spokojen s tím co dělám? 2)Přispívá to, co dělám, k chaosu? 3)Co dělám, abych nastolil mír a spokojenost? 4)Jak se na mě bude vzpomínat, až tu nebudu?

Twylah Nitsch; Seneca

čerpáno z internetu
Martin Svoboda

Pokud by jste chtěli nechat otisknout nějaký váš článek.

Napište redaktorům Načasu.

šéfredaktor Martin Svoboda: martiran@seznam.cz

Ivana Jonáková (Pípna): stenatkohaf@seznam.cz